

Stanislava Spinková (Brno)

ODEŠLA PhDr. STANISLAVA KLOFEROVÁ, CSc.

Dne 5. července 2020 ztratila jazykověda významnou badatelku, dále oblíbenou pedagožku, jež od devadesátých let 20. století ovlivnila na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně celou řadu budoucích lingvistů a učitelů, popularizátorku jazykovědy a také vlídného člověka, který byl vždy připraven poradit a pomoci.

Narodila se 3. listopadu 1955 v Přerově, většinu svého života prožila v Brně. Její předkové pocházeli z moravského Vyškovska, z jihočeského Trhovošvinskna a z východní části Čech středních. Celý její život i práci v kolektivu ovlivnila skutečnost, že vyrostla v rodině neobyčejně soudržné a se sportovním duchem.

V sedmdesátých letech 20. století vystudovala obory německý jazyk a český jazyk na tehdejší Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. V době univerzitních studií považovala tato žačka prof. PhDr. Zdeňka Masaříka, DrSc., odborníka na vývoj německého jazyka na Moravě, za svůj obor především germanistiku a doufala, že právě s němčinou spojí svůj profesní život. Jen díky náhodě (její otec zahlédl v novinách inzerát o vyhlášení konkurzu na místo v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český ČSAV) svůj jazykovědný talent nakonec rozvinula v dialektologii, jazykovém zeměpisu, jazykových kontaktech a také v onomastice.

Stanislava Kloferová byla členkou brněnského dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český od roku 1982 plných 35 let – s tříletou přestávkou, kterou v letech 2000–2002 vyplnila výukou v Institutu für Slawistik der Universität Wien. V letech 1993–2000 působila v dialektologickém oddělení jako jeho vedoucí.

Během celého svého aktivního pracovního života věnovala svůj čas a energii výuce českých i zahraničních zájemců o jazyk. Zasvěceně a přitom nenásilně předávala svým studentům vedle vědomostí také povědomí o tom, jak může být zabíráni se jazykem zajímavé, přenášela na ně své nadšení. Na Filozofické fakultě

brněnské univerzity vyučovala od r. 1983 po dobu dvaceti let v kurzech Letní školy slovanských studií. Až do r. 2013 popularizovala v Kabinetu češtiny pro cizince ve svých přednáškách témata z české dialektologie. Od roku 1990 vedla v Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity semináře k současné české morfologii a k současnému tvoření slov, od roku 2003 se pak soustředila už jen na výuku v dialektologicky orientovaných seminářích. Pod jejím vedením vznikalo nemálo diplomových a disertačních prací.

Sama získala dobrý základ v bohemistice od nejlepších učitelů. Už v hodinách češtiny na gymnáziu měla štěstí, vyučovala ji výborná středoškolská prof. Jarmila Večerková (choť prof. PhDr. Radoslava Večerky, DrSc.). Vzpomínala s vděkem na své učitele a inspirátory, pozdější kolegy – prof. PhDr. Dušana Šlosara, CSc., prof. PhDr. Marii Krčmovou, CSc., prof. PhDr. Zdenku Rusínovou, CSc., PhDr. Jana Balhara, CSc., PhDr. Slavomíra Utěšeného, CSc., a prof. PhDr. Rudolfa Šrámka, CSc.

Hlavním tématem vědeckého zkoumání Stanislavy Kloferové se stala nářečí českého jazyka. Její disertační práce *Jazyková situace v nově dosídleném severomoravském pohraničí* byla pro svou metodologickou vyspělost v roce 1991 vyznamenána cenou Českého literárního fondu. Přeprosovaná verze vyšla roku 2000 knižně pod názvem *Mluva v severomoravském pohraničí*. Byla v ní postížena jazyková situace v pohraničí někdejšího Severomoravského kraje, z větší části tedy ve Slezsku. Stanislava Kloferová byla velmi platnou členkou velkých kolektivních dialektologických projektů, a to šestisvazkového *Českého jazykového atlasu* (1–5, Dodatky)¹ a elektronicky realizovaného *Slovníku nářečí českého jazyka*.² Zvláště přínosné a objevné bylo vypracování kapitoly *Svazky izoglos v nářečích* publikované v pátém svazku *Českého jazykového atlasu*, srov. např. hodnocení této kapitoly z pera Pavla Jančáka (2007, s. 35–36).

Od začátku devadesátých let se ve svých publikacích zaměřovala na nářeční jevy v jazykovém kontaktu, zejména na styk češtiny s němčinou.³ V devadesátých letech se také zúčastnila mezinárodních projektů Česko-rakouské jazykové kontakty (s Institutem für Österreichische Dialekt- und Namenlexika der ÖAW) a *Mluva vídeňských Čechů* (s Institutem für Slawistik der Universität Wien). Lze říci,

¹ *Český jazykový atlas 1*, Praha 1992, dotisk 2004, S. Kloferová se stala (spolu)autorkou 6 stáří. *Český jazykový atlas 2*, Praha 1997, autorka 20 stáří. *Český jazykový atlas 3*, Praha 1999, autorka 28 stáří. *Český jazykový atlas 4*, Praha 2002, autorka 44 stáří. *Český jazykový atlas 5*, Praha 2005, autorka 2 stáří a kapitoly *Svazky izoglos v nářečích* s 15 mapovými listy. *Český jazykový atlas, Dodatky*, Praha 2011, členka autorského kolektivu. Elektronická verze *Českého jazykového atlasu* je zveřejňována na stránkách <<https://cja.ujc.cas.cz>> za použití dat, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (www.lindat.cz) podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (projekt č. LM2018101).

² *Slovník nářečí českého jazyka* [online] <<http://sncj.ujc.cas.cz>>.

³ Tématu se věnovala v posledních 25 letech průběžně, výběrově jmenujme např. její studie Kloferová, 1994; Kloferová, 1999; Kloferová, 2003; Kloferová, 2010d; Kloferová (v tisku).

že zásadní byl pro ni studijní pobyt v Institutu für deutsche Sprache, Deutscher Sprachatlas, v německém Marburku na podzim roku 1996, z poznámek, které si zde s velkým zájmem pořídila, čerpala po zbytek života.

Stanislava Kloferová se zapojila rovněž do projektů Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, jejichž výsledkem bylo vydání významných publikací jako *Encyklopedický slovník češtiny*,⁴ *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (Kloferová, 2007b, s. 336–376) a *Nový encyklopedický slovník češtiny*.⁵

Neslovanský jazykovědný svět informovala o poměrně rozsáhlém a propracovaném využívání jazykovězeměpisných metod při zpracovávání jazykového materiálu ve slovanských zemích, a to v kapitole Mapping the Slavic languages v dvousvazkové příručce *Language and Space. An International Handbook of Linguistic Variation. Volume 2. Language Mapping* (Kloferová, 2010c, Part I, s. 317–333, Part II, mapy 1501–1511). V českém prostředí upozorňovala rovněž na přítomnost onymických map v dialektologických dílech primárně zaměřených na apelativní složku slovní zásoby, např. na antroponymické mapy zařazené do 5. dílu Lexikálního atlasu běloruských nářečí (Minsk 1998) – viz úvodní pasáže a poznámky v její studii (Kloferová, 2011b).

Postupně se dostávala do centra její pozornosti také onomastická problematika.

V článku Deantroponymická pojmenování malých kamínek v češtině (Kloferová, 1991–1992, s. 38–40) se zabývala zanikajícími označeními malých, obvykle válcovitých železných kamínek, která byla rozšířena na Moravě, v přechodovém pásu česko-moravském a v severovýchodních Čechách. Apelativa *honzik*, *macek*, *tonda*, *vašek* a další zachytil v některých oblastech Čech ještě nářeční sběr provedený korespondenční anketou na konci padesátých a na začátku šedesátých let, přímý nářeční výzkum pro *Český jazykový atlas* potvrdil užívání takového pojmenování jen z Moravy: rozsáhlý a kompaktní areál vytvářel pouze celomoravský výraz *vincek*.

Ve studii Vlastní jména v Českém jazykovém atlase (Kloferová, 2000a, s. 10–16) upozornila na dva jevy z oblastí nářeční morfologie vlastních jmen místních ukončených na souhlásku (*Příbram*, *Boleslav*, *Olomouc*), jejich vřazení ke gramatickému rodu a skloňovacímu typu. Ukázala zde, jak mohou zjištění z výzkumů pro *Český jazykový atlas* zpřesnit dobu, kdy začalo oddělování feminin od původních maskulin, a doplnit tak poznatky o starším jazykovém vývoji.

⁴ Autorka a spoluautorka dialektologicky orientovaných hesel v publikaci P. Karlík – M. Neku-la – J. Pleskalová (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

⁵ Autorka a spoluautorka dialektologicky orientovaných hesel v publikaci P. Karlík – M. Neku-la – J. Pleskalová (eds.) (2016): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, dostupné též [online]: <<http://czechency.org>>.

Obyvatelské přezdívky stojí v centru pozornosti v příspěvcích Vy neznáte Cajzla (K původu a významu přezdívky) (Kloferová, 2006, s. 191–197) a Spitznamen im Kontakt (Kloferová, 2070, s. 127–133). Stanislava Kloferová se zamýšlela nad původem výrazu *Cajzl* užívaného na Brněnsku. Zmínila též přezdívky motivované nápadným jazykovým/nářečním znakem svých nositelů.

Od roku 2005 se Stanislava Kloferová podílela na obnoveném projektu dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., na budování *Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Nejprve se začala pořizovat jeho elektronická databáze a slovníková hesla jsou od r. 2014 zveřejňována na webových stránkách ÚJČ AV ČR.

V člancích a studiích, v nichž vytěžila své postřehy ze zpracovávání materiálu pro anoikonymický slovník, se zaměřovala zvláště na tato tři témata: pomístní jména utvořená sufixací od osobních jmen, lidovou etymologii a porovnávání onymických a apelativních areálů.⁶ Jde o práce vědecké i populárně naučné, viz jejich soupis na konci této vzpomínky.

Ve svém vůbec posledním vědeckém textu, který odeslala do tisku (studie s názvem Česká nářečí v kontaktu aneb nebyli jsme sami), pojednala o kolonizacích, které měly v minulosti vliv na jazykový úzus u nás. Mimo jiné v tomto příspěvku zmínila některá příjmení francouzských kolonistů, které na jižní Moravu přivedli císařovna Marie Terezie a její manžel František Lotrinský. Zatímco jejich řeč nezanechala v místním nářečí žádné stopy, některá původně francouzská příjmení jsou v oblasti doložena dodnes.

Život Stanislavy Kloferové se uzavřel předčasně. Nikdo by si nepomyslel, jak zničující následky může mít původně úplně banální úraz. Její vzor, vzpomínky na ni a vděčnost nám zůstanou.

⁶ Některé tyto práce byly v jazykovědném tisku recenzovány, viz např. Bachmannová, 2019, s. 69–72; Dvořáková, 2020, s. 216–218; Štěpán, 2012, s. 255–263; Vojtová, 2019, s. 75–77.

SOUPIS ONOMASTICKY ORIENTO VANÝCH PRACÍ
STANISLAVY KLOFEROVÉ, PŘÍP. PRACÍ, V NICHŽ JE
POJEDNÁVANÝ PROBLÉM DEMONSTROVÁN VEDLE
APELATIVNÍHO TAKÉ PROPRIÁLNÍM MATERIÁLEM:

- KLOFEROVÁ, S. (1991–1992): Deantroponymická pojmenování malých kamínek v češtině. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 32–33, s. 38–40.
- KLOFEROVÁ, S. (2000a): Vlastní jména v Českém jazykovém atlase. *Naše řeč*, 83, 1, s. 10–16.
- KLOFEROVÁ, S. (2006): Vy neznáte Cajzla? (K původu a významu přezdívky). *Naše řeč*, 89, 4, s. 191–197.
- KLOFEROVÁ, S. (2007a): Spitznamen im Kontakt. In: Muzikant, M. (ed.), *Deutsche Dialekte in Tschechien, ihre Gemeinsamkeiten und Besonderheiten im Vergleich zum Mutterboden. Beiträge zu einem internationalen Symposium an der Masaryk-Universität, 26. bis 27. Januar 2006*. Brno: Masarykova univerzita, s. 127–133.
- KLOFEROVÁ, S. (2009): Basy a housle v onomastice a dialektologii (Příspěvek k dialektologii pomístních jmen). In: Harvalík, M. – Minářová, E. – Tušková, J. M. (eds.), *Teoretické a komunikační aspekty proříí*. Brno: Masarykova univerzita, s. 237–245.
- KLOFEROVÁ, S. (2010a): Pomístní jména odvozená od osobních jmen v kontextu onomastickém a dialektologickém – na materiálu Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. *Acta onomastica*, 51, 1, s. 106–138.
- KLOFEROVÁ, S. (2010b): Propriale und nichtpropriale: Einheit in der Vielfaltigkeit. *Slavia Centralis*, 3, s. 52–60.
- KLOFEROVÁ, S. (2011a): Onymický a dialektový areál: paralelnost, či identičnost? In: Holub, Z. – Sukač, R. (eds.), *Dialektologie a geolingvistika v současné střední Evropě*. Frýdek-Místek: Kleinwächter – Slezská univerzita v Opavě, s. 164–172.
- KLOFEROVÁ, S. (2011b): K územnímu rozrůznění předložek v pomístních jménech na Moravě a ve Slezsku. *Acta onomastica*, 52, s. 92–101.
- KLOFEROVÁ, S. (2012): K dialektologickým aspektům české onymie. *Gwary dziś 6. Aktualne problemy dialektologii slowiańskiej. Prace Komisji Dialektologicznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów*. Poznaň: PTPN, s. 145–154.
- KLOFEROVÁ, S. (2014): Hádky o Hádky. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zitková, J. (eds.), *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, s. 122–126.
- KLOFEROVÁ, S. (2015): K lidové etymologii v nářečích. In: Balleková, K. – Králík, L. – Múscová, G. (eds.), *Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty*. Bratislava: Veda, s. 70–76.
- KLOFEROVÁ, S. (2018): Kostka, kostkový olej a kostkové boty, Chléb náš vezdejší, Kvasnice, droždí a hýbadla, O knedlicích a šiškách, Škrábka s pastýřem, Sodovka a limonáda, Kdy se podává svačina? Slepá bábo, kam tě vedu, Potíže s příslovci dlouho a napřesrok, Pomístní jména odhalují svá tajemství, O kotovicích a Kotovicích. In: Kloferová, S. – Šípková, M. (eds.), *Život ve slovech, slova v životě. Procházka labyrintem českých nářečí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 123–124, 125–135, 136–138, 139–141, 153–155, 156, 157–158, 159–162, 172–173, 174–181, 191–192.

LITERATURA

- BACHMANNOVÁ, J. (2019): Život ve slovech, slova v životě. *Opera Slavica*, 29, 4, s. 69–72.
- DVOŘÁKOVÁ, Ž. (2020): Stanislava Kloferová – Milena Šipková (eds.): Život ve slovech, slova v životě. Procházka labyrintem českých nářečí. *Acta onomastica*, 61, 1, s. 216–218.
- JANČÁK, P. (2007): Nad závěrečným, pátým svazkem Českého jazykového atlasu. *Naše řeč*, 90, 1, s. 30–36.
- KLOFEROVÁ, S. (1994): K německým výpůjčkám v nářečích. *Slovo a slovesnost*, 55, 3, s. 202–207.
- KLOFEROVÁ, S. (1999): Die Struktur der Benennung im Sprachkontakt. In: Tatzreiter, H. – Hornung, M. – Ernst, P. (eds.), *Erträge der Dialektologie und Lexikographie. Festgabe für Werner Bauer zum 60. Geburtstag*. Wien: Edition Praesens, s. 289–302.
- KLOFEROVÁ, S. (2000b): *Mluva v severomoravském pohraničí*. Brno: Masarykova univerzita.
- KLOFEROVÁ, S. (2003): Sprachatlanten im Kontakt – Tschechisch – Deutsch. In: Eichler, E. (ed.), *Selecta Bohemo-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Münster – Hamburg – London: LIT Verlag, s. 39–53.
- KLOFEROVÁ, S. (2007b): Dialektologie. In: Karlík, P. – Krěmová, M. – Pleskalová, J. – Večerka, R. (eds.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia 2007, s. 336–376.
- KLOFEROVÁ, S. (2010c): Mapping the Slavic languages. In: Lameli, A. – Kehrein, R. – Rabanus, S. (eds.), *Language and Space. An International Handbook of Linguistic Variation. Volume 2. Language Mapping*. Berlin – New York: De Gruyter, Part I, s. 317–333, Part II mapy 1501–1511.
- KLOFEROVÁ, S. (2010d): Die Semantik im Sprachkontakt, Akten der 10. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie (Klagenfurt, 19.–22. September 2007). *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft 34–36 (2008–2010)*, 2010, s. 194–204.
- KLOFEROVÁ, S. (v tisku): Česká nářečí v kontaktu aneb nebyli jsme tu sami. In: Jankowiak, M. – Vašíček, M. (eds.), *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu. Nářeční lexikum v pomezích oblastech v minulosti a současnosti*. Kolektivní monografie vydávaná Slovanským ústavem AV ČR, v. v. i.
- Slovník nářečí českého jazyka* [online] <<http://snclj.ujc.cas.cz>> Brno 2016–, cit. 2020-07-26.
- Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online] <<http://spjms.ujc.cas.cz>> Brno 2014–, cit. 2020-07-26.
- ŠTĚPÁN, P. (2012): Číslo časopisu Acta onomastica věnované projektu Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. *Naše řeč*, 95, 5, s. 255–263.
- VOJTOVÁ, J. (2019): Jedinečná procházka labyrintem nářečních slov. *Linguistica Brunensia*, 67, 2, s. 75–77.